

Матеј Савић*

ПРАВНА ЛИЦА СЛИЧНА ДРЖАВАМА КАО СУБЈЕКТИ МЕЂУНАРОДНОГ ЈАВНОГ ПРАВА

doi: 10.7251/GPF1404047S

Изворни научни чланак

Сажетак: Данас, захваљујући динамичности друштвених односа који су већ одавно превазишли (међу) државне границе у XXI вијеку, размисљање о држави као правном лицу у међународно-правном поретку захтијева изградњу чврсте теоријске основе. У овом раду, теоријском анализом, заузели смо становиште да држава јесте субјект права, ипак специфичног карактера, те да је, као такву, треба прихватити, при чему се она као правно лице, у различитим правним односима, појављује на различите начине. Такође, специфичност државе примјећујемо и у међународним правним пословима јавног карактера гдје она иступа као суверено правно лице, једнако као и друге државе. Међутим, када говоримо о организмима државотворног карактера са непотпуним субјективитетом, међународноправна једнакост не постоји. Према томе, главно питање које смо обрадили у овом раду јесте питање положаја, статуса и субјективитета зависних правних лица сличних државама, а која смо одредили као основне субјекте сличне државама. У том смислу, сматрамо да општи појам субјекти слични државама, у контексту савременог међународног права XXI вијека, обухвата: 1) зависна правна лица слична државама, 2) државотворне организме и 3) несамосталне територије. Посебну пажњу смо обратили на утврђивање правне природе и карактера

* Виши асистент из области Међународног права Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци

неопротектората, као и његово одређење као савременог облика зависних правних лица сличних државама. У овом раду анализирали смо карактер зависности Босне и Херцеговине као правног лица сличног државама, према специфичностима унутрашњег правног поретка и организације, а у контексту институције Високог представника која је, према „Бонским овлаштењима“, заправо постала намјесничка власт држава окупљених у Савјету за имплементацију мира и која од конференције у Бону посједује посебан мандат управљачког, уставотворног, законодавног и судског капацитета *ad hoc* карактера. Закључак је такав да Босна и Херцеговина, уз присуство Високог представника као институције (вањског) намјесничког карактера, према надлежностима, представља зависно правно лице слично државама. Она је, уистину, заједница државотворних ентитета у покушају, јер је присуство међународне заједнице свакако чини неопротекторатом.

Кључне ријечи: држава, правно лице, субјективитет, правни поредак, зависна правна лица слична државама, неопротекторат, Босна и Херцеговина, Високи представник.

1. ТЕОРИЈСКА СХВАТАЊА ДРЖАВЕ КАО ПРАВНОГ ЛИЦА

У правној науци се сматра да је проблем правног субјективитета државе један од најсложенијих проблема науке о праву опште.¹ Претходно одређење државне организације са социолошког аспекта, политиколошки, кроз философске школе, или пак, у правно – теоријском смислу, само по себи, представља изузетан задатак. С ове тачке гледишта, општа истина о држави, засигурно ће остати свети грал свих познатих друштвених наука, па тако и правне науке. Ипак, неопходно је да се ухватимо у коштац са овим питањима, како бисмо учинили наше (свјетско) друштво сигурнијим и просперитетнијим мјестом за живот. Данас, захваљујући дина-

---

¹ Спаић, Војислав. *Држава као правно лице*, Архив за правне и друштвене науке, 3/1951

мици друштвених односа који су већ одавно превазишли (међу) државне границе у XXI вијеку, размишљање о држави као правном лицу у међународноправном поретку захтјева изградњу чврсте теоријске основе. Међутим, питање државноправног субјективитета, те уопште прихватање дефиниције државе као правног лица у савременом међународном праву, још је комплексније. Наиме, поред присутних одступања у теорији права и конкретном размишљању појединих аутора, као и особености нијансираних разлика које *a priori* условљавају појединачно стваралаштво, суштина државноправног субјективитета налази се у достигнућима теорије државе и права, али и зависи од воље спољних политика, које међународно право већ читав вијек покушава да укроти.²

Када се говори о правној природи државе истичу се три схватања, тј. три правне конструкције: 1.) *држава као објект*, 2.) *држава као субјект* и 3.) *држава као однос*.³ Схватање државе као објекта, према већини правних теоретичара, карактеристично је за средњовјековне прилике. У времену када се држава посматрала са приватно-правног гледишта, владари, тј. суверени доживљавали су државу као посјед, или пак, као лично власништво. Свакако, у непосредној вези са схватањем државе као посједа, тј. држави незамљива је чињеница да „у нашој лексикографији није сигурно да ли је именица *држава* наша изворна кованица,⁴ или је створена преводом са грчких и латинских списа речи *tokratos*, односно *imperium*. Речју држава означавана је земља коју као своје власништво држе

---

² Такође, још значајније је то да теоријске разлике у схватању односа унутрашњег и међународног права *per se* условљавају разноликост приступа и схватања у вези поимања државе и односа државноправног и међународноправног поретка уопште.

³ Како то истиче Спекторски, Васиљевич Евгеније. *Држава и њен живот*, Београд, 2000, 58

⁴ Посматрано кроз призму семантике ријеч *држати*, од које потиче појам *држава* има знатно другачије значење од појма *status* (стање), енгл. *State* који означава државу. Такође, ријеч устав, семантички изведено, у нашем језику значи устављање (нечега), док је енглеска, или пак француска ријеч *constitution* одређење за градњу (творбу).

или појединац или заједница“.⁵ Међутим, „модерна наука и правна свест стављају државу изнад лица и зато не могу да пристану на то да се територија, становништво и власт сматрају објектима у рукама сопственика државе“.⁶ Под утицајем модерних тежњи, које су условиле развој постмодерне и других савремених конструкција, да се друштво стави изнад државе, Н. М. Коркунов (*Николай Михайлович Коркунов*) и Леон Диги (*Leon Duguit*) су истакли став да држава није ни објект ни субјект, него правни однос или низ односа, чија је подлога узајамна зависност појединаца, друштвених група и јавних установа. Тада органи власти не служе држави него друштву. Теза која подразумева да се држава огледа у односу, непосредно је у вези са солидаристичком теоријом (међународног права,⁷ при чему држава представља само тренутну установу која посредује у односима између појединца – унутрашње заједнице – глобалне заједнице, тј. свјетског друштва. „Овој теорији се замјера да подцјењује државу и њен задатак да ублажи себичност и разлике које владају у друштву“.⁸ Такође, у функционалном смислу, међународна заједница би се, практичном примјеном ове теорије и, још значајније, других, савременијих идеја⁹ довела у стање потпуне дерегулације цивилизацијских тековина и постојећих вриједности које су успостављене и заштићене међународним правом,

---

⁵ „У Речнику српско – хрватског књижевног и народног језика (САНУ, Београд, 1966. св. 4.) стоји да реч *држати*, из које је изведена реч *држава*, значи: поседовати, имати у својој власти...вршити, чувати, чинити“. Лукић, Д. Радомир, Кошутић, П. Будимир и Митровић, М. Драган, *Увод у право*, Београд 1999, 45.

⁶ Спаић, Војислав. *Држава као правно лице*, Архив за правне и друштвене науке, 3/1951

⁷ Творац ове теорије је француски теоретичар Леон Диги, који је дошао до закључка да се свим људима намеће један друштвени закон, који није метафизичке природе, већ је производ свјесне активности људи“. Савић, Матеј, *Међународно јавно право и његови субјекти*, Правна ријеч, Бања Лука, 37/2013, 155-173

⁸ Спаић, Војислав. *Држава као правно лице*, Архив за правне и друштвене науке, 3/1951.

⁹ Овдје је ријеч о идејама постмодернизма и постпозитивизма као савременим парадигмама друштвених наука. Ипак, у смислу правне науке, идеја постмодернизма не посједује атрибуте који би могли ићи у прилог стварању нове теорије права, док постпозитивизму, квалитативно, недостаје ваљано правно утемљење.

при чему би, заправо, дошло до постмодернистичке реституције у преддржавно стање, великих ревизијских размјера у вриједности-ма начела унутрашњег процесног права – *restitutio in integrum*.¹⁰ У таквом вриједносном поретку, човјечанство би било још даље од (глобалне) заједнице благостања којој тежи управо идеја солидаризма. Међутим, једнако како је и свака промисао с циљем утопије довела до тоталитаризма¹¹ (нај)већих размјера, тако је и у добром дијелу, солидаризам на међународном плану од XX вијека отворио пут за развој неолиберализма као друштвене парадигме, док нас, из истих разлога данас притишћу конструкције постмодернизма, и то више реакционистички на постојеће стање и свеprisутни политички прагматизам *intra et extrastatus civitatis*. Постмодернистички успостављен систем вриједносно валидних критеријума, сам по себи не протагонише ништа ново – сем слободарства и то на темељу дерогације општег квалитета друштва и појединаца те искривљеној еманципацији људских права и слобода. На овај начин, поново би постојао простор за војна освајања, прокламован као статус слободне земље (*terra nullius*), под девизом успостављања „цивилизацијски прихваћених вриједности“ уз отворен простор за концентрацију финансијске моћи путем економског наметања потрошачког менталитета и даљег осиромашења највећег дијела свијета таквом политиком.

Ако државу посматрамо као субјекта „то значи да се она, не сматра само организмом, него и лицем, тј. правним лицем (за разлику од физичког лица)“.¹² Сматра се да је овакво схватање потребно, прије свега, због међународних односа. „Тада се такви одно-

---

¹⁰ Реституција би условила дерогацију свих универзалних вриједности човјечанства, при чему би означила, у дословном смислу *reversi sunt adstatus quoante* у XXI вијеку, подразумјевајући успостављање тоталитарне слободе глобалних размјера, гдје се слобода слабих угрожава и нестаје због уживања слободе јаких.

¹¹ Тако се, нпр. идеја либерализма, уз индивидуалистичку теорију, од сваког појединца манифестовала у форми тоталитаризма капитала. Идеја комунизма у остварењима политичких идеолога, на самом почетку је прерасла у диктатуру пролетеријата, затим у тоталитаризам одабраних истомишљеника.

¹² Спаић, Војислав. *Држава као правно лице*, Архив за правне и друштвене науке, 3/1951.

си не сматрају односима између монарха, министара, дипломата, уопште појединих лица или чак државних органа, него односима између Француске, Енглеске, Југославије, уопште држава, које надживљавају и лица и владе. Тиме се омогућавају дуготрајни правни односи између држава, а дотични уговори се закључују у њихово име. У унутрашњим односима, пак, схватање државе као лица је утолико корисно, уколико се носиоцима власти сматрају њени органи који врше неку заједничку функцију, тј. буквално службу, док се становништво сматра саставним делом органске целине¹³.

Према Лабанд – Јелинековој¹⁴ школи држава је била правна личност и то, како у приватно – правном, тако и у јавно – правном смислу. Одлика приватноправне личности састојала се у њеној способности за правно пословање, а одлика јавноправне личности у њеном праву заповиједања. Као и остале правне личности држава мора имати своје органе преко којих ће дјеловати. Ти органи нису обични пуномоћници, тијесно су везани за државу која без њих није била у стању посвједочити своје постојање у правном свијету.¹⁵ Органи државе који представљају њено утјелотворење дјелују, како у унутрашњем, тако и у међународном праву. Самим иступањем ван територијалних граница, држава посредством органа доказује свој субјективитет у међународном праву и ужива статус правног лица које преузима права и обавезе, те уређује међусобне односе са другим државама. Такође, по О. Гиркеу (*Ottovon Gierke*), држава је посебно правно лице које се од осталих правних лица разликује по томе што је суверено, због чега је њен положај у праву специфичан. Она у себи садржи и корпорацијске и заводске елементе, али је од осталих правних лица разликује једно обиљежје којим она иступа као род за себе, поред и над другим правним лицима. То обиљежје је суверенитет.¹⁶

---

¹³ *Ibid*

¹⁴ Основне принципе школе можемо пронаћи и у Jellinek. Georg. *Deutsches Reichsstaatsrecht* 1907.

¹⁵ Jellinek, Georg. *Allgemeine Staatslehre*, IV, *System der offentliche subjectiven Rechte*, 1905.

¹⁶ Gierke, von Otto. *Deutsches Privatrecht*, I, Bd, 1895, 475

Аутори који припадају нормативној теорији права, која за полазну тачку има правну личност државе, истичу да се путем правних прописа, дакле, путем анализе правних прописа, правна личност да свести на скуп тих правних прописа који на њеној области важе. Државна личност није нешто ван и изнад државних закона. Тако Х. Келзен (*Hans Kelsen*), као најзначајнији представник нормативне теорије права, сматра да је држава правно лице и да се, посматрано тако, дакле са чисто правног гледишта, третира као једна врста друштва (корпорације). Према његовом мишљењу, држава је заједница која је створена државним правним поретком те је, као правно лице, персонификација те заједнице или државноправног поретка који сачињава ту заједницу. Држава као правна заједница није нешто одвојено од њеног правног поретка и то онако као што друштвеноправно лице није нешто различито од поретка који га сачињава. Извјестан број лица чини једну заједницу само зато што један нормативни поредак регулише њихово узајамно понашање.¹⁷ Дакле, држава је правно лице, утемељено на правилима њеног правног поретка, на основу кога она и функционише и ужива статус сувереног субјекта права.

И у схватањима аутора са простора бивше Југославије постоје различита гледишта о држави као правном лицу. Тако нпр. С. Јовановић, подржавајући Келзена, истиче да је држава правна личност, при чему нису битни људи, нити њихова психолошка воља, нити је они позајмљују држави, већ је у питању само норма, јер се ауторитет државне власти оснива на норми, али њихова важност почива ипак на ауторитету државне власти... Има углавном три начина да се држава правно схвати. Она се може схватити као правна личност или правни субјект, као правни предмет (објект) и као правни однос. Држава може ступати у приватно-правне односе, при чему као приватноправна личност нема никакву већу правну моћ него појединац, али и као јавноправна личност, када иступа са позиција власти.¹⁸

---

¹⁷ Келзен, Ханс. *Опита теорија права и државе*, Београд, 1951, 194.

¹⁸ Јовановић, Слобода., *Л. Путашиц, Држава*, Архив за правне и друштвене науке, (приказ) јануар 1928, 142.

Надаље, Ђ. Тасић, одбацујући она схватања која државу разликују од других организација и заједница по циљевима, специфичност државе види у првој функцији или универзалности циљева које врши. Држава је, по њему, само специјална врста установе која располаже са влашћу, тј. има администартивни штаб и средстава принуде.¹⁹ Р. Д. Лукић заступа гледиште да се државе, са аспекта њихове структуре, морају посматрати као друштвене организације које представљају нешто трајније и више од конкретних људи који је чине, те се то изражава тиме што се држава сматра друштвеном установом... Пошто се држава као посебно јединство, као установа, појављује и у правним односима, то се она схвата као посебан правни субјект, носилац државне, тј. највише суверене власти, а људи који ту власт врше схватају се као органи те установе, тог субјекта... У том смислу се вели да држава има своју посебну личност, правну личност. Држава и њени органи који врше државну власт нису носиоци само имовинских овлаштења, него и овлаштења на вршење одређеног дијела државне власти, док су остала правна лица носиоци по праву само имовинских овлаштења и неких других (нпр. право на име), али не и овлаштења на вршење власти.²⁰

Из напријед наведених гледишта може се закључити да се држави признаје својство субјекта права, односно да се држава третира као правно лице, било као јединствено правно биће или пак као специфична правна личност која има различите облике своје појаве. Држава јесте субјект права, ипак специфичног карактера. И као таквог га треба прихватити. Држава је један јединствен субјект права који се у различитим правним односима појављује на различите начине. Као таква, она може да буде субјект права у једном правном односу у коме иступа са позиција суверености, тј. власти. Међутим, држава може, истовремено, да се појави као равноправан субјект који не полази са позиција власти јер то у односу такве врсте није ни потребно. Међутим, држава се традиционално,

¹⁹ Тасић, Ђорђе. *Данашња типична гледишта о држави*, Мисао, књ. 5, бр.3/21, 161. -169.

²⁰ Лукић, Д. Радомир. *Теорија државе и права*, Београд, 1976, 67- 69

наравно уколико јој се признавао правни субјективитет, посматрала као субјект јавног права, носиоцем суверених овлашћења, јавне власти, субјектом права који има моћ заповиједања осталим субјектима права. Овакво схватање довело је до подјеле права на јавно и приватно.

Такође, морамо разликовати државу као субјекта унутрашњег – државноправног поретка и државу као субјекта међународно-правног поретка. У овом другом случају, значајно је нагласити да држава иступа у међународним правним пословима јавног карактера као суверено правно лице, међутим једнако суверено као и друге државе. Истовремено, она се може појавити и као правно лице које преузима права и обавезе добровољно, не полазећи са позиција власти. Дакле, не долази до успостављања надређености према другим субјектима права. Стога, можемо рећи да је овде ријеч о једнаким сувереним властима које равноправно признају једна другу и на основу тога ступају у правне односе, међусобно прихватајући унутрашњу неприкосновеност сваке од правних личности. Овакав изостанак принципа субординације у међународном праву обезбједио је статус државе као субјекта јавног права, чија се власт и унутрашња моћ уређивања односа мора поштовати. Сувереност правног лица, државама *inter se*, заправо гарантује равноправан статус у међународном праву. Такође, обезбјеђује им могућност да према другим организмима-правним лицима сличним државама, нпр. према протекторатима иступају као „надређени“ носиоци суверених овлашћења. Поред наведеног, конкретна надређеност се у реалним односима може успоставити и на основу стварних разлика између *de iure* једнаких држава у војно – политичким савезима, или пак, интеграцијама у међународне организације. Такав однос постоји због разлика нпр. у енергетским ресурсима, технологији, економској снази, војној моћи итд. Ипак, овако успостављена надређеност није правног карактера, али представља реалност међународног живота и можемо је одредити као меку моћ – *soft power*, или политичке механизме, значајне за међународно право, познатије као *soft law*.

2. СУБЈЕКТИ СЛИЧНИ ДРЖАВАМА И ОДРЕЂЕЊЕ ЗАВИСНИХ ПРАВНИХ ЛИЦА

У теорији међународног права, зависне и не потпуно самосталне територије које посједују елементе државности, а нису државе, највећи број аутора одређује као *субјекте сличне државама*. Иако је ово прикладна терминологија, сматрамо да, за савремене токове међународног права представља исувише уопштenu дефиницију. Појам субјект сличан државама, у XXI вијеку може се односити и на поједине, несамосталне територије под међународним мандатом, разне међународне организације, али и на *de facto државе*²¹, које, пак нису субјекти међународног права. Њихов међународноправни субјективитет не постоји, иако би га испуњавањем одређених услова и успостављањем унутрашњег суверенитета и могле стећи, нпр. потпуним конституисањем, или пак, будућим преузимањем права и обавеза. То значи да оне за међународноправни поредак не посједују статус правног лица. Међутим, неке од *de facto* држава јесу субјекти међународног права и то са ограниченом пословном способношћу, док друге то ни у ком облику нису. Тако, нпр. Придњестровље можемо сматрати *de facto* државом. Међутим посматрајући статус ове територије из угла међународног права, она није правно лице и представља саставни дио Републике Молдавије. Иако није обухваћено фактичком влашћу међународнопризнате државе у чијем је саставу, у условима гдје посједује независну власт над дефинисаном територијом, Придњестровље са успостављеним суверенитетом тренутно је, за међународно право, унутардржавни процес. С друге стране, нпр. Република Српска, на основу Устава Босне и Херцеговине посједује међународноправни субјективитет ограниченог карактера, међутим она није зависно правно лице слично државама, већ је *specialis* државотворни чимбеник Босне и Херцеговине. Наспрам

---

²¹ *De facto* државе представљају, прије свега категорију коју препознаје теорија међународних односа, при чему велики број аутора сматра да су ове државе специфични субјекти (односа) у међународној заједници.

наведеног, још значајније је то да Босна и Херцеговина представља државноправни субјект међународног права, што питање положаја државе, њеног суверенитета и међународноправног субјективитета у савременим оквирима додатно усложњава. Међутим правна природа Устава Босне и Херцеговине, њеног унутрашњег устројства власти и положаја институције Високог представника, указује на то да она посједује елементе зависности савременог облика и као таква, у ХХI вијеку представља преседан.²² Разлог за ово одступање проналазимо у различитим критеријумима према којима се одређује субјективитет у теорији међународних односа и у теорији међународног права. Због недоумица које могу настати у тумачењу појмова субјектата сличних државама и *de facto* држава, неопходно је посебно одредити зависна правна лица. Такође, Европска унија као специфична организација држава федералног или конфедералног карактера, могла би се одредити као субјект сличан држави и погрешно дефинисати као несамостална територија, што свакако није. Овде је ријеч о, како правно – теоријском, тако и о лингвистичком одређењу које захтијева конкретизацију појма субјект сличан државама.

Такође, ерозија суверенитета, као друштвена тенденција је присутна више од два вијека -посматрано евроцентралистички, или пак, евроатлантистички. У савременим околностима политика десуверенизације спроводи се кроз међудржавно интегрисање, које за циљ има концентрацију, прије свега политичке моћи унутар европског геостратешког простора. С друге стране, кроз политику Сједињених Америчких Држава десуверенизација у Латинској Америци се манифестовала кроз дестабилизацију међународно-признатих држава, при чему је савремена империјалистичка политика од средине ХХ вијека директно, и то једностраним путем нарушила право суверене независности немалог броја азијских, афричких, али и једне европске државе, СР Југославије.²³ Ово је

²² Наведене чињенице нас наводе да, без дилеме Босну и Херцеговину назовемо неопротекторатом и да је одредимо као зависно правно лице слично државама.

²³ Овде мислимо на сукоб на Корејском полуострву, али и у Етиопији, Вијетнаму, Афганистану, Ираку и Кувајту, те Либији, 2011. године. Међутим, од свих наведених „вањских“ интервенција сигурно је најзначајнија она из 1999. године под

врло значајно за одређење савременог облика субјеката сличних државама, као и за опште схватање зависних правних лица у XXI вијеку, при чему, управо наведена политичка пракса ствара све већу разлику у односу на (формално) заштићене вриједности међународног права.

Надаље, територије са специфичним карактеристикама, како унутрашње организације власти, тако и несамосталним међународним животом, можемо одредити, у зависности од историјског периода успостављања, али и њихове правне природе, као правна лица са *specialis* државноправним субјективитетом у међународном праву. То су територије на којима постоји одређена форма власти са непотпуном сувереном независношћу. Како су то навели С. Аврамов и М. Крећа, „у међународној заједници поред суверених држава, пуноправних субјеката међународног права, иступају и државе чији је суверенитет у већој или мањој мери ограничен, од стране једне или више других држава“.²⁴ Дакле, говоримо о организмима државотворног карактера који посједују статус правног лица, међутим са непотпуним субјективитетом, који је условљен ограничењем позиције суверености, тј. власти. С обзиром да је само одређење ових творевина државама са ограниченим суверенитетом *contradictio in adiecto*, неопходно је да их додатно дефинишемо као *зависна правна лица ограниченог државноправног субјективитета – слична државама*.²⁵ Једноставније речено, то су зависна правна лица слична државама.

Правно теоријско утемељење за наведену формулацију проналазимо и у схватању М. Ориуа (*Maurice Hauriou*) који сматра да је држава првенствено институција, а затим и личност. Дакле, онако исто као што и физичка индивидуалност није способна да буде употпуњена моралном личношћу све дотле док не буде снабђевена физичком и физиолошком равнотежом, и друштвена индивидуал-

---

кодним називом *Милосрдни анђео* – прекретница на европском тлу.

²⁴ Аврамов, Смиља и Крећа, Миленко. *Међународно јавно право*, Београд, 2008, 138.

²⁵ Такође, обратити пажњу на употребу појма „организам“ у међународном праву, шире в. Ђорђевић, Стеван. *Право међународних уговора*, Београд 2011.

ност постаје личношћу тек са појавом институције.²⁶ Надоградња ове тезе јесте схватање да државотворне организације у конституисању, као нпр. поједини субјекти слични државама не представљају правна лица, јер не посједују суверенитет, органе, или пак, институције. Иако посједују одређене надлежности и у уско одређеним областима иступају, субјективно преузимајући права и обавезе, они нису формирана суверена правна лица, тј. државе, већ се требају сматрати организмима који би могли *pro futuro* да стекну тај статус. Они представљају зависна правна лица слична државама.

Зависна правна лица слична државама посједују ограничен међународноправни субјективитет, чије се ограничење огледа у непотпуној пословној способности, гдје је нпр. држави – заштитнику повјерено вођење спољних послова у закључивању међународних уговора, или пак, обезбјеђење мира и војне (оружане) заштите становништва зависног правног лица. У сваком случају, како је то пракса међународног права показала, овакво успостављање подјеле надлежности подразумјева да, на основу тога, правно лице које је слично државама не посједује никакав механизам за преузимање права и обавеза у конкретној области која је повјерена другој држави. Најбољи примјер за наведено били су британски доминиони, нпр. Нови Зеланд, Канада, Јужна Африка и Аустралија, чију је спољну политику све до 1931. године водила Велика Британија. Данас се у таквом положају налази Порторико који је посјед Сједињених Америчких Држава. Такође, сличан положај су имале и вазалне државе у XIX вијеку.²⁷

Иако пракса међународног права познаје различите облике и степене зависности као и територије под посебним међународним статусом,²⁸ тј. несамоуправна подручја, велики број теоретичара у ову категорију творевина – субјеката међународног права са огра-

---

²⁶ Nauriou, Morice. *Precis de droit constitutionnel, Principes du droit public*, Париз, 1930.

²⁷ Деган, Владимир Ђуро. *Међународно право*, Ријека, 2000, 292

²⁸ Наиме, ове категорије су тековина прошлости, при чему је најизраженији облик зависности био чисти колонијализам.

ниченом пословном способношћу сврстава само протекторате,²⁹ при чему се сматра да територије под посебним међународним статусом нису посједовале субјективитет.³⁰ Данас устаљен термин – протекторат обухвата, заправо, и све остале специфичне облике творевина које су, такође биле у одређеном зависном положају без самосталности, као што су то биле нпр. вазалне државе, или пак, државе штићенице. Међутим, историјски настанак, правни основ, степен развијености и самосталности и, наравно обим међународноправног субјективитета одређивали су разлике између зависних подручја, тако да нису сви протекторати истовјетни, али нису, као што смо рекли, ни једини облици субјектата међународног јавног права који су слични државама. Обухваћен општим појмом протекторат, сваки случај успостављања и постојања ових организама био је за себе, при чему је суштина зависности била веома разнолика.

Тако ћемо навести категорије зависности које условљавају карактер државноправног субјективитета зависних правних лица сличних државама према критеријумима које је, начелно дефинисао професор В. Ђ. Деган. То су: 1.) *колонијални протекторати*, који су имали октроисану власт од стране државе – протектора и они представљају најизраженији облик зависности, при чему је колонијална сила вршила потпуну власт и сносила потпуну одговорност, како у унутрашњим, тако и у међународноправним пословима. Примјер за то су колоније Британске Индије, као и француски Алжир, те Кошиншин на југу Вијетнама; 2.) *административни протекторати* су били у нешто блажем облику зависности од претходних, гдје су, најчешће европске колонијалне силе

---

²⁹ Територије под посебним међународним статусом формиране су првобитно од великих сила у XIX вијеку, а касније од стране организације Друштва народа и Организације Уједињених Нација по завршетку великих ратова с циљем подјеле интересних сфера, разграничења и њиховог развоја до стицања самосталности.

³⁰ Иако су територије под међународним статусом посједовале управу са дефинисаним надлежностима, те су закључивале одређене међународне споразуме (Сарско подручје је 1950. године добило статус посматрача у СЕ) никада нису успјеле да се државотворно реализују, што је протекторатима, свакако пошло за руком.

користиле локалне властодршце, држећи их на краткој узици, чинећи их марионетама које фиктивно владају у интересу „великог господара“. У случају оваквих протектората, ако ништа, у одређеној мјери поштован је институт легалитета који је отворио простор за формирање каквог-таквог нормативноправног поретка. То су нпр. били француски протекторати Тунис и Мароко у Африци. Међутим, много значајније је то да је легитимитет био у потпуности фиктиван и без основа;³¹ 3.) *доминиони*, тзв. британске самоуправне колоније су творевине које су посједовале већи степен легитимитета, гдје су заједнице бирале своје представнике власти, при чему су имале законодавну и извршну власт у својим рукама. Ипак, одбрана и иступање у међународним односима били су у директној надлежности друге државе, тј. у том случају Лондона;³² 4.) *полусуверене државе* су постојале испуњавајући сва три елемента државности без потпуног међународног субјективитета када су „трпјеле“ заштиту од држава заштитница и потчињавале свој међународни живот истим, плаћајући статус вазала. То су биле државе које су настале у оквиру територије Османлијског царства, као и територије које су дефинисане повељом Друштва народа као мандати А послвије 1919. године. Сљедеће у низу су 5.) *подређене савезнице* које нису потпуно самосталне, јер на основу уговора о војним и политичким савезима те државе не представљају равноправног члана, при чему омогућавају конзумирање своје територије за потребе савеза. Иако одређени сукоб нема никакве везе са том државом, она је на основу међународног уговора дужна да уступи своју територију за стационирање војних снага, као и да своје трупе стави на располагање као подршку другој држави са-

---

³¹ Марионетске, или пак, фиктивне власти које су повјерене домицилном становништву, а одговорне према другој држави – заштитнику, тј. вањском фактору моћи, историја дуго познаје, још у старом вијеку, мада су овакви облици зависности били најприсутнији у времену империјалног ширења.

³² Тада су то били субјекти међународног права у настајању, нпр. Нови Зеланд, Канада, Јужна Африка и Аустралија који су конституисани као независне државе. Данас се у таквом положају налази Порторико који је посјед Сједињених Америчких Држава. Деган. Владимир Ђуро. *Међународно право*, Ријека, 2000.292.

везници. То је био случај који данас познајемо као тековину Хладног рата, првенствено у односима Сједињених Америчких Држава и Западне Њемачке, те Јапана, али и односа од 1955. до 1991. године Совјетског Савеза према државама Варшавског споразума. И напосљетку, б.) *реалне савезнице* у савезима који су успостављени међународним уговорима, гдје није дошло до формалног одступања од једнакости и реципроцитета, при чему диспропорција произилази из стварних односа моћи. Према овим уговорима, би нпр. Белгија, или пак, Румунија слале своје трупе на тло Мексика, ако је то у интересу савеза, тј. „јаче“ државе савезнице. Примјер за овакву констелацију односа је НАТО пакт. Наиме, данас када је равнотежа која је постојала у XX вијеку срушена, државе чланице овог војно – политичког савеза, највише због америчких интереса (који су доминантни у савезу) шаљу војнике у кризна подручја удаљена хиљадама километара од сопствених граница. Одговор на овакву праксу, с друге стране можемо примјетити у ОДКБ-у, Уговору о колективној безбједности који је успостављен од стране Руске федерације. Овим уговорима дефинисани су формално равноправни „пријатељски односи“ држава потписница *inter se*. Овакав модел који омогућава реализацију интереса и даје дјелимично осигурање од побуна и промјена режима у конкретним земљама, готово без преседана, данас реализује НАТО пакт и то ангажовањем држава чланица у војним активностима широм свијета.

Када је ријеч о уређивању државних ствари, унутар граница, ангажман друштва је неопходан. Непосредна власт је увијек захтјевала ресурсе у виду људства, добара и стварних институција које су успостављале функционалан поредак. Међутим, територије које су географски одвојене и које су изван опсега, захтјевају изванредне потезе империјалне власти. Марионетске, или пак, фиктивне власти које су повјерене домицилном становништву, тј. појединцима, одговорне у односу према другој држави – заштитнику, заправо вањском фактору моћи, историја дуго познаје, чак још у старом вијеку, мада су овакви облици бројно најприсутнији у времену предапсолутистичког, па и апсолутистичког периода. Ове облике су

империјалистичке силе Западне Европе само прилагодиле околностима које су биле актуелне прије нешто мање од два вијека и успоставиле их према својим политичким интересима. Дакле, марионетске владе, или уопштеније власти, од стране западних држава, колоквијално назване нео-квислиншким нису патент новог доба већ су неоспорни доказ свеопште човјекове тенденције за супремацијом над другим народима, који су пак, без сумње, једнаки и то с циљем уздизања сопствене и колективне моћи. Примјер за овакво схватање су управо колонијални и административни протекторати који су у многоме одредили данашњу политику држава западне хемисфере. У XXI вијеку, посљедице те империјалне политике двојаким аршина доживљавамо управо ми, на Балкану, прије свега у Босни и Херцеговини.

Надаље, наведени односи зависности успостављани су уговорима и другим правилима међународног права и постојали су све до средине XX вијека. У изворном облику, територије под посебним међународним статусом, тј. интернационализована подручја као субјекти међународног права, такође, више не постоје. Међутим, није искључено да би овакве творевине могле настати у будућности, и то као рјешење неких актуелних или тек предстојећих изразитих политичких проблема.³³ Такође, морамо примјетити да је неједнакост држава с обзиром на величину, број становника, војну моћ, економску развијеност, богатство, па и политичку моћ трајно обиљежје међународне заједнице које се никада неће моћи пренебрегнути, при чему утицај „великих“ над „малим“ државама постаје све израженији. „Та неједнакост произлази из господарских односа, из односа у неком војном савезу или из културних односа“.³⁴

Према претходно наведеном, сматрамо да општи појам субјекти слични државама, у контексту савременог међународног права XXI вијека обухвата: *1.) зависна правна лица слична државама*, као организме који посједују готово све атрибуте као и су-

---

³³ Деган, Владимир Ђуро. *Међународно право*, Ријека, 2000.291.

³⁴ *Ibid*, 291.

верена држава; 2.) *државотворне организме*³⁵ који се тек требају успоставити као правна лица, при чему посједују уско одређен и ограничен међународноправни субјективитет и 3.) *несамосталне територије* које нису субјекти међународног права, већ имају статус објекта под међународним мандатом.

3. НЕОПРОТЕКТОРАТ – САВРЕМЕНИ ОБЛИК ЗАВИСНОГ ПРАВНОГ ЛИЦА СЛИЧНОГ ДРЖАВАМА

Посматрајући субјекте сличне државама, у оквиру међународног јавног права, можемо извршити класификацију зависних правних лица на основу њихове правне природе, историјских околности, начина успостављања, општег карактера, обима државноправног субјективитета итд. Према нашем мишљењу зависна правна лица слична државама могу се одредити као; 1.) *вазалне државе*, 2.) *протекторати*, и 3.) *неопротекторати*. Такође, данас, су за међународну праксу значајна зависна правна лица слична државама и територије под посебним међународним статусом³⁶, које се, међутим, у многоме разликују од првобитних организама који су били успостављени у међудржавном систему XIX вијека, али и у оквиру Друштва народа. Такође, ове територије, иако су одређене специјалном мисијом неке од постојећих међународних организација посједују поједине елементе протектората, што додатно усложњава њихову правну природу.

Прве двије наведене категорије представљају тековину прошлости и (више) не постоје у XXI вијеку. Разлог је двојак. Општа правила међународног права, утврђена у Повељи ОУН 1945. го-

---

³⁵ То су (организми) државе у настајању, на чијим територијама се одвија процес успостављања власти. У ову категорију можемо сврстати територије под међународним мандатом, а које су организовале одређени степен самосталне власти, на основу чега су прије субјект (*specialis*), него објект међународног права.

³⁶ Овдје, прије свега мислимо на територије у чијим оквирима је присутна међународна мисија под мандатом Организације Уједињених Нација, при чему се на крају XX вијека међународни статус ових територија као субјеката сличних државама успостављао и изван система ОУН-а. Нпр. Ирак, тзв. република Косово, итд.

дине,³⁷ те конвенције и декларације³⁸ којима је покушано регулисање области права и дужности држава забрањују неједнакост и успостављање оваквих несамоствалних држава, тј. ограничених државноправних субјективитета који су у зависном положају.³⁹ Међутим, све иницијативе којима је покренута конкретизација одредаба садржаних у Повељи ОУН завршавале су у форми приједлога, који није у потпуности формулисан, остајући далеко од завршног текста који би могао ступити на снагу. Такође, закључење међународних уговора којима би се успоставио протекторатски однос забрањено је Бечком конвенцијом о праву уговора из 1969. године. С друге стране, у политичком смислу вазалитет и протекторат су превазиђени облици квази-државности, јер кораци ка суверености и независности, како је то скорија историја показала, најчешће се започињу унутрашњом кризом, а негдје и сукобом, чему, ако је неопходно, слиједи војна интервенција, која уз претходно спроводену сецесију, подржану извана, води до међународног признања од стране држава – ментора у конкретном процесу.⁴⁰ Међутим, и овај процес је готово превазиђен, јер остварење хегемонистичких интереса великих сила више не захтјева непосредну контролу власти и, заправо исти политички резултати се постижу без отвореног сукоба.⁴¹ У савременим околностима глобализације, посредно

---

³⁷ Члан 2. Повеље дефинише да су сви чланови ОУН суверено једнаки. Такође, у члану 78. стоји да се систем старатељства не може примјенити на територије које су постале чланови Уједињених нација, међу којима се односи требају заснивати на поштовању начела суверене једнакости. Шире в. *Charter OUN*.

³⁸ Овде мислимо на Декларацију Америчког Института за међународно право из 1916. године, Интерпарламентарну унију из 1928. године, те, Декларацију о начелима међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава ГСОУН из 1970. године којима је дефинисана суверена независност.

³⁹ Основна права одређена су у одредбама *Конвенције о правима и дужностима држава* из Монтевидеа, из 1933. године, која је прерасла у извор међународног права, у форми међународног уговора универзалног карактера. Димитријевић, Војин и други. *Основи међународног јавног права*, Београд, 2005. 75.

⁴⁰ Описани сценарио се догодио у процесу разбијања бивше СФР Југославије, као и у случају проглашења независности тзв. републике Косово. Такође, одређени кораци су били присутни и у распаду Совјетског Савеза.

⁴¹ Изузетак од овог је нпр. војна интервенција која је извршена у Либији, 2011.

управљање и утицај на доношење унутрашњих одлука прерасло је у домен економије и дипломатских притисака, кроз политику условљавања.

Сликовито речено, као што старији малољетници немају могућност преузимати права и обавезе, (уз изузетке нпр. заснивања радног односа) у своје име и за свој рачун, те морају тражити сагласност родитеља, или пак старатеља, тако и зависна правна лица слична државама уживају одређени степен заштите и старатељства од међународнопризнате (суверене) државе, у овом случају заштитника, или пак међународне заједнице као колективитета држава, ако је ријеч о територијама под посебним међународним статусом. Из овога би се могло закључити да сва ова правна лица ограниченог државноправног субјективитета уживају специфичан статус како би „израсли“ у независну и суверену државу. Међутим, у великом броју случајева, како је пракса међународног права показала, то није баш случај. Стварно стање у међународној заједници, ако посматрамо од средине XX вијека до данас, више одговара присилном санкционисању деликвената, који су у овом случају организми или правна лица са ограниченим државноправним субјективитетом, и то с циљем демонстрације монопола принуде од стране држава – заштитника, те наметања казне због почињеног прекршаја, при чему је деликвент – организам стављен под старатељство ради ресоцијализације, и то на начин који је дефинисан од великих држава – заштитника, ради остварења њихових хегемонистичких циљева.

Неопротекторати, пак, представљају државне организме *specialis* карактера који су се почели конституисати крајем XX вијека. То су међународно признате, али не потпуно конституисане државе које посједују државноправни субјективитет у међународном праву. Међутим, суверенитет њихове власти је доведен у питање, јер је присутна институционализована зависност државних органа, у смислу подређености посебном облику власти спољног карактера – принудна управа која се успоставља, најчешће на основу међународне (специјалне) мисије. Такође, правни основ њиховог

године, али и актуелна криза у Сирији.

постојања и функционисања не представља јединствен акт – устав, народну повелу, декларацију итд, он не одражава унутрашњу вољу, већ је споразум међународног права склопљен између држава. Елементе зависности који одговарају неопротекторату, можемо примјетити у случају Босне и Херцеговине, Авганистана, Ирака и, у другачијем облику, код тзв. републике Косово.

Босна и Херцеговина је за нас, свакако посебно интересантна. Правна природа и поријекло њеног устава јединствено је у свијету, при чему је успостављена федерална, или пак конфедерална асиметрија између ентитета. Устав Босне и Херцеговине, који представља саставни дио међународног уговора, није одраз воље народа, још значајније, овај документ није произашао из унутрашњег државноправног поретка, али у случају Босне и Херцеговине представља највиши правни акт њеног правног поретка (иако представља Анекс IV међународног уговора јавног права). Из тог разлога, највећи број теоретичара сматра да је Устав Босне и Херцеговине *sui generis* карактера, при чему, међу њима постоји консензус да овај правни акт не посједује оригинарни легитимитет, већ представља темељ мирне коегзистенције између три конститутивна народа у овој сложеној заједници односно два државотворна чимбеника – ентитета, Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине, те Брчко Дистрикта као њиховог кондоминијума. Наиме, Дејтонским мировним споразумом, тј. Уставом као Анексом IV истог 1995. године Босна и Херцеговина је преузела (државно) правни субјективитет из надлежности ентитета, чиме су они постали државотворни чимбеници данашњег конфедералног (федералног ?) ентитетског савеза који дефинишемо као Босна и Херцеговина. Такође, за разлику од до сада познатих државних савеза – савеза држава, гдје су се конститутивне јединице одређивале као суверене стране, републике, области, или пак, као „државе у саставу“, у случају Босне и Херцеговине то мјесто су, по први пут, заузели правно препознати организми, дефинисани као ентитети.

Босна и Херцеговина, ипак, представља један јединствен субјект у међународноправном смислу, који као такав има капа-

цитет преузимања права и обавеза садржаних у међународним уговорима, као и право репрезентације уопште. Посматрајући досадашњу праксу, од Дејтонског мировног споразума, па до данас, можемо увидјети да је Босна и Херцеговина носилац ових права, чиме она посједује дискреционо право иступања, као и свака суверена држава, а у складу са начелом једнакости, добровољности, као и начелом узајамности. Она јесте правно лице у међународном праву, међутим није самостално правно лице, у правом смислу ријечи. Међународноправни субјективитет Босне и Херцеговине доводи се у питање, прије свега на унутрашњем плану. Наиме, Анексом X Дејтонског мировног споразума дефинисано је постојање институције Високог представника (*Office of the High Representative*). Члановима 1. и 2. Анекса X ова институција је формирана да се „помогне примјена мировног споразума, „како би се олакшали властити напори страна“ у Босни и Херцеговини и њен мандат је предвиђен Резолуцијом Савјета безбједности ОУН.⁴² Дакле, институција високог представника је одређена као савјетодавни и надзорни орган Организације Уједињених Нација са мандатом тумачења текста и координације примјене мировног споразума. Међутим, прво формирањем Савјета за имплементацију мира (*Peace Implementation Council*)⁴³ 1995. године, а затим и проширењем овлаштења институције Високог представника Босна и Херцеговина је од сложене државе конфедералног карактера, у којој је била присутна међународна мисија (мировна мисија ОУН),⁴⁴ прерасла у нешто сасвим друго.⁴⁵ Дефинисањем посебних

⁴² Поповић. Витомир и Лукић. Владимир. *Документи: Дејтон - Париз*, Бањалука, 2002, Анекс X Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини

⁴³ Након успјешног закључења Дејтонског мировног споразума, у Лондону је 08. и 09. децембра 1995. одржана Конференција о имплементацији мира с циљем да се задобије међународна подршка за спровођење Споразума. Састанак је резултирао успостављањем Савјета за имплементацију мира (*Peace Implementation Council*).

⁴⁴ Савјет за имплементацију мира (*Peace Implementation Council*) се састоји од 55 земаља и организација које на различите начине пружају подршку мировном процесу, обезбјеђујући финансијска средства, дајући трупе у састав ЕУФОР-а, или директно проводећи операције у Босни и Херцеговини.

⁴⁵ Шире в.: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=38565 (приступљено де-

надлежности Савјета и давањем управљачких капацитета институцији Високог представника, на основу тзв. „Бонских овлаштења“ 1998. године, Босна и Херцеговина је постала зависно правно лице под туторством „јачих“ држава окупљених у Савјету за имплементацију мира, чиме је добила статус савременог протектората.⁴⁶ У Закључцима Бонске конференције о имплементацији мира у БиХ, Поглавље XI, дефинисано је да „Савјет поздравља намјеру Високог представника да искористи своја крајња овлашћења у регији у вези са интерпретацијом Споразума о цивилној имплементацији Мировног споразума, у циљу олакшања разрјешења тешкоћа путем доношења обавезујућих одлука, кад он сматра за неопходно, о следећим питањима: а.) вријеме, мјесто и председавање састанцима заједничких институција; б.) привремене мјере које ступају на снагу кад стране нису у могућности да се договоре и које остају важеће док Предсједништво или Вијеће министара не усвоји одлуку о том питању у складу са Мировним споразумом; ц.) друге мјере у циљу осигурања имплементације Мировног споразума у цијелој Босни и Херцеговини и њеним ентитетима, као и неометаног рада заједничких институција. Такве мјере могу укључивати активности против особа које обављају јавну службу или функционера који изостају са састанака из неоправданих разлога или за које Високи представник сматра да нарушавају правне обавезе успостављене Мировним споразумом или рокове за њихово имплементирање“.⁴⁷

С обзиром да је протекторат тековина прошлости, те да је Повељом ОУН, али и на основу члана 51. и 52. Бечке конвенције о праву уговора из 1969. године, протекторат забрањен⁴⁸ (међуна-

---

цембра 2013.)

⁴⁶ Специфичност која указује да је овакав став исправан, можемо примјетити и у аутентичности текста споразума, који је израђен у четири примјерка енглеског језика, као и у чињеници да су потписнице споразума, СР Југославија и Република Хрватска, као гаранти и БиХ. Споразум је закључен и уз посебан параф ентитета.

⁴⁷ Шире в. интернет, доступно на: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=29660#11 (приступљено децембра 2013.).

⁴⁸ Шире в. текст Бечке конвенције о праву уговора у Ђорђевић, Стеван. *Право међународних уговора*, Београд 2011. као и Деган, Владимир Ђуро. *Међународно право*, Ријека, 2000. 294.

родним правом), при чему би највећи дио тих „оснивачких“ уговора данас био непостојећи или пак, апсолутно ништаван, спољне политике великих сила⁴⁹ су пронашле *modus operandi*– утемељен на протекторском односу, не једне државе, већ више држава протектора - којим је успостављена намјесничка власт извана „над“ Босном и Херцеговином, чиме је, према нашем мишљењу започета ера неопротектората.

Високи Представник којег именује Савјет за имплементацију мира, а чији Управни одбор овој институцији даје политичке смјернице представља *specialis* облик међународне управе која у основи одговара протекторској, тј. установљава, према сопственим специфичностима неопротекторат.⁵⁰ Међутим, зависност Босне и Херцеговине као правног лица сличног државама, у том погледу огледа се у томе што институција Високог представника, као што смо већ рекли, није орган државе протектора, већ је, према „Бонским овлашћењима“ ближа намјесничкој власти држава окупљених у Савјету за имплементацију мира, која од Конференције у Бону посједује посебан мандат управљачког, законодавног, уставног и судског капацитета *ad hoc* карактера.⁵¹

Већ знамо да је постојање стране, тј. вањске власти директно противно општим начелима међународног права, при чему се посебним (извандржавним) органима који су присутни поред државних институција (парламента, судства, итд.) угрожава право на суверену независност држава.⁵² Такође, одсуство правног оквира у

---

⁴⁹ У првом реду мислимо на Сједињене Америчке Државе, Савезну Републику Њемачку, Велику Британију, Француску и, посебно у случају Босне и Херцеговине, Холандију.

⁵⁰ Према општеприхваћеној дефиницији, протекторатски однос представља специфичан однос између двије државе гдје се, готово увијек под притиском политичке, економске, па и војне силе „слабија“ држава стављала под туторство „јаче“ државе чиме је постајала протекторат.

⁵¹ Темељ протекторског односа је међународни уговор којим се уређују односи између страна потписница, при чему протектор штити протекторат у односима са трећим државама. У случају БиХ правни основ за постојање Високог представника, управо налазимо у међународном уговору, али и у актима који су затим ступили на снагу.

⁵² Право на суверену независност представља основно право држава у међуна-

Босни и Херцеговини за спровођење спољне политике, без политичког консензуса по питању исте, претпоставља да је унутрашњи основ субјективитета свакако дискутабилан. Иступање надлежних органа у међународним односима далеко је од државног легалитета и још значајније, посебно је дистанцирано од унутрашњег легитимитета. Присуством стране власти непосредно се укида државност. Држава као независно суверено правно лице не постоји, како у унутрашњем правном, тако и у међународноправном поретку. Она може да учествује у међународном животу, али као лице са ограниченом, или пак, условљеном пословном способношћу. Босна и Херцеговина уз присуство Високог представника, као институције (вањског) намјесничког карактера, према надлежностима, јесте зависно правно лице слично државама, она је заједница државотворних ентитета у покушају, јер је присуство међународне заједнице, свакако чини неопротекторатом.

4. ЗАКЉУЧАК

Према претходно наведеном, сматрамо да општи појам субјекти слични државама, у контексту савременог међународног права XXI вијека, на првом мјесту обухвата *зависна правна лица слична државама*, као организме који посједују готово све атрибуте као и суверена држава. Дакле, говоримо о организмима државотворног карактера који посједују статус правног лица, међутим са непотпуним субјективитетом, који је условљен ограничењем позиције суверености, тј. власти. С обзиром да је само одређење ових творевина државама са ограниченим суверенитетом *contradictio in adiecto*, неопходно је да их додатно дефинишемо као зависна правна лица ограниченог државноправног субјективитета, слична државама. Једноставније речено, то су зависна правна лица слична државама. Такође, као другу категорију, појам субјекти слични државама подразумјева *државотворне организме* који се тек требају успоставити као правна лица, при чему посједују уско

родном праву, на основу кога се, заправо могу обезбједити сва остала права и дужности држава, као нпр. право на једнакост, право на поштовање итд.

одређен и ограничен међународноправни субјективитет. Ови организми представљају државе у настајању, на чијим територијама се одвија процес успостављања независне власти. Такође, под овом категоријом можемо сматрати и одређене територије под међународним мандатом, а које су већ успјеле организовати одређени степен самосталне власти, на основу чега су ближе субјекту (уско одређеном), него објекту међународног права. И напосљетку, то су *несамосталне територије* које нису субјекти међународног права, већ имају статус објекта под међународним мандатом, али се због свог (политичког) значаја и *specialis* учешћа у међународном животу сврставају међу субјекте сличне државама.

Према нашем мишљењу зависна правна лица слична државама, као главни субјекти слични државама, су *вазалне државе* и *протекторати*, који представљају тековину прошлости и заправо, чине претечу савременог облика зависности. Данас присутна, зависна правна лица слична државама су *неопротекторати*, и они представљају државне организме *specialis* карактера који су се почели конституисати крајем XX вијека. То су међународно признате државе, иако не посједују све елементе државе као такве, или пак, самосталне државе које посједују државноправни субјективитет у међународном праву. Наиме, спољне политике великих сила западне хемисфере су пронашле *modus operandi* - утемељен на протекторском односу, не једне државе, већ више држава протектора – којим је успостављена намјесничка власт извана „над“ Босном и Херцеговином, чиме је, према нашем мишљењу започета ера неопротектората. Најзначајнији формални основ за успостављање овакве намјесничке власти утврђен је 1997. године на конференцији Савјета за имплементацију мира, у Бону, гдје су дефинисана тзв. „Бонска овлаштења“ институције Високог представника, чиме је, без дилеме овај орган, добивши посебан мандат уставотворног, законодавног и судског капацитета у Босни и Херцеговини, од поштрачког постао управљачки орган Управног одбора Савјета.

MatejSavic
M.Sci., Teaching Assistant International Law Department
Faculty of Political Sciences
University of Banjaluka

**STATE ALIKE LEGAL ENTITIES AS SUBJECTS
OF INTERNATIONAL LAW**

Summary

Today, due to the dynamics of social relations that have long overcome international borders in the 21st century, the reflection of the state as a legal entity in the international law order demands building a strong theoretical base. In this paper, with a theoretical analysis we have taken the standpoint that the state is a subject of law, with a specific character though, and that it should be accepted as such, wherein it appears as a legal entity in various legal relations in different ways. Likewise, the specificity of the state is noticed as well in international legal affairs of public character where it stands out as a sovereign legal entity, however equally sovereign as some other states. However, when speaking of organisms of state-building character with incomplete subjectivity, international equality does not exist. Therefore, the main question that we have treated in this paper is the question of position, status and subjectivity of state alike dependent legal entities, and which we have determined as basic subjects similar to states. In this respect, it is considered that the basic notion of state alike subjects, in the context of contemporary international law of the 21st century encompasses: 1.) state alike dependent legal entities, 2.) state-building organisms and 3.) dependent territories. Special attention has been attributed to the determination of the legal nature and character of neo-protectorates, as well as its designation as a contemporary form of state alike dependent legal entity. In this paper, we have analyzed the character of Bosnia

and Herzegovina's dependence as a state alike legal subject, according to the specifics of the inner legal order and organization, and in the context of the Institution of the High Representative that after "Bonn Powers", has actually become a regency dominion of states gathered in the Peace Implementation Council and which since the conference in Bonn has a special mandate of governing, constitutional, legislative and judicial capacity of ad hoc character. The conclusion is such that Bosnia and Herzegovina with the presence of the High Representative, as an institution of (external) vicarious character, according to the jurisdictions represents a state alike dependent legal entity. It is, truly, a community of state-building entities in attempt, because the presence of the international community surely makes it a neo-protectorate.

Key terms: *state, legal entity, subjectivity, legal order, dependent legal entities similar to states, neo-protectorate, Bosnia and Herzegovina, the High Representative.*

ЛИТЕРАТУРА

БИБЛИОГРАФСКИ ИЗВОРИ

- Аврамов, Смиља и Крећа, Миленко. Међународно јавно право, Београд, 2008
- Gierke, von Otto. Deutsches Privatrecht, I, Bd, 1895
- Деган, Владимир, Ђуро. Међународно право, Ријека, 2000
- Димитријевић, Душко. Право међународних уговора, Међународна политика, Београд, LXIII 1145/2012
- Димитријевић, Војин и други. Основи међународног јавног права, Београд, 2005
- Етински, Родољуб. Међународно јавно право, Београд, 2010
- Ђорђевић, Стеван. Право међународних уговора, Београд, 2011
- Jellinek, Georg. Allgemeine Staatslehre, IV, System der öffentlichen subjectiven Rechte, 1905
- Јовановић, Слободан. Л. Питамиц, Држава, Архив за правне и друштвене науке (приказ), Београд, јануар, 1928
- Келзен, Ханс. Општа теорија права и државе, Београд, 1951
- Laband, Paul and Jellinek, Georg. Deutsches Reichsstaatsrecht, 1907
- Л Фир, Луј. Међународно јавно право, Београд, 2010
- Лукић, Д. Радомир. Теорија државе и права, Београд, 1976
- Лукић, Д. Радомир, Кошутих, П. Будимир и Митровић М. Драган. Увод у право, Београд, 1999
- Поповић, Витомир и Лукић, Владимир. Документи: Дејтон-Париз, Бањалука, 2002
- Portmann, Roland. Legal Personality in International Law, Cambridge University Press, 2010
- Савић, Матеј. Међународно јавно право и његови субјекти, *Правна ријеч*, Бањалука, 37/2013
- Спаић, Војислав. Држава као правно лице, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 3/1951
- Спекторски, Васиљевич, Евгеније. Држава и њен живот, Београд, 2000

Тасић, Ђорђе. Данашња типична гледишта о држави, Мисао, књ.5, бр. 3/21

Nauriou, Morice. *Precis de droit constitutionnel, Principes du droit public*, Paris, 1930.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=38565 (приступљено децембра 2013)

http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=29660#11 (приступљено децембра 2013)

<https://www.un.org/en/documents/charter/> (приступљено децембра 2013)

<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (приступљено децембра 2013)

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНЦИ

